

Erzsébet tornya.

A finom, kékes kora őszi ködben elmosódnak a völgy mélységeinek vonalai, míg a fogaskerekű öreges zihálással kapaszkodik velünk a Svábhegyre. De fölfelé tekintve minden vonal élesen rajzolódik az égre, hegyek hajlása harmónikus rajzban olvad egymásba s az egyik kanyarodónál váratlanul élénk tűnik új koronával ékesen a budai hegyek elsője, a Jánoshegy. Csakugyan úgy látszik, mintha koronát hordana sötétlő fején, komor kövekből rótt masszív koronát. Csak a mikor közelébe jutottunk, akkor látjuk: az ormon egy hatalmas, monumentális, stíljével és méreteivel egyként imponáló palota áll, Erzsébet-tornya. Mikor a gondolat megfogalmazott, hogy emléket építsenek a valóban fejedelmi helyre, méltót a természet szépségéhez s a megdicsőült királynéhoz, akkor talán egyszerű kilátó-tornyot terveztek a régi rozoga filagória helyébe. De az eszme egyre nőtt és tisztult s megtestesülése mind ragyogóbb és ékebb lett, míg a mai napra elkészült a mű, városunknak, környékének, művészetünknek, szépért rajongó lelkesedésünknek egyképp büszkesége. És Erzsébet tornya hirdetni fogja időtlen időnkig alkotójának, *Schulek* Frigyesnek lángelméjét, bámulatos történeti érzékét, a monumentalitásban hódító erejét és azt a képességét, hogy elvont eszmét: a hódolatot egy érényekben és szenvedéseiben dicsőséges nagyszony iránt a kövek nyelvén ily ékesszólón tudta kifejezni.

Ha a fővárosi közönség és az idegenből hozzánk özönlők sok ezre a kényelmes, széles, hűs erdő beszegte uton a torony felé fog zarándokolni, mindenekelőtt ennek a merőben esztétikai gyönyörűségnek gazdag teljessége fogja lelkét betölteni: a művész mesteri munkájában telik kedve, a rég letűnt korok stíljének erővel teljes életre keltése fogja érdekelni, a hármastagozás, a mely egyre keskenyedő hármastagozásban magasba törve impozánssá, mégis kecsessé teszi a mű egészét. A földszinten, a város felé eső oldalon aztán megteljesedik előtte az Erzsébet-kultusznak szánt emlékpalota való értelme. Egy fülkében magas emelvényen a boldogult királyné márvány mellszobra áll, *Strobl* Alajos remeke. Ez arc a nagy szenvedők jóságos és átszellemült vonásaival ékes és szinte misztikus varázsával méltó középpontja a fejedelmi asszony kultuszának. Jobbra és balra művészi mozaikképek, *Kölber* Dezsőnek és *Tardos Krenner* Viktornak, *Lotz* Károly méltó tanítványainak művei két jelenetet ábrázolnak a királyné életéből: Erzsébet kijavítja Szent István palástját, Erzsébetnek fejére teszik a magyar királyné koronáját. A mozaik műipari része *Roth* Miksának, a híres üvegfestőművésznek munkája.

Mindez ma még nem kész. Évek fognak eltelni, a míg valóra válik az a sok forrongó, nemes izlésű és merész lendületű terv, a mely *Strobl* mester művészagában forr, hogy ez a gyönyörű palota belül is méltó kifejezője legyen a királyné iránt érzett, soha el nem hervadó hálás kegyeletünknek.

De van valami ebben az egész emlékből, a mi túl az esztétikai értéken, erkölcsi jelentőséget ad neki, a mi nemcsak a szemnek, hanem a szívnek is gyönyörűsége. A földszinti ajtóval szemben márványtábla aranybetűi hirdetik, mint keletkezett a torony; ezek a betűk hirdetik:

Ezt a kilátótornyot *Halmos* János polgármester és *Glück* Frigyes budapesti polgár kezésére, a Budapesti Szállodások, Vendéglősök és Korcsmárosok Ipartársulatának anyagi hozzájárulásával, *Erzsébet* királyné emlékére építtette Budapest székesfőváros közönsége, hogy minden idők viszontagságaiban örökre megjelölje a megszentelt helyet, a honnan Magyarország drága Nagyasszonya oly szívesen és oly gyakorta gyönyörködött a csudás természet szeméi elé táruló főséges látványában.

A ki pedig a sorok közt tud olvasni, az tudni fogja a történeti igazságot: Erzsébet tornyát, városunk legujabb és kétségkívül egyik legfényesebb művészi épületét *Glück Frigyes budapesti polgár hozta létre*. Büszkén és öntudatosan viseli *Glück Frigyes* a polgár nevét. És csakugyan ama férfiak közül való *Glück Frigyes*, a kik a polgári rendet minden jól elrendezett emberi közösség urává tették. Ilyenek voltak a fejedelmi kalmárok Velence aranykorában és a fenséges Firenzében: vagyonuk a szegénynek segítségforrása, a hazának támasza, a művészetnek föllendítője; műveltségük átfogja az emberi megértés egész birodalmát; szerénységük pedig megkoronázza minden érényüket.

Glück Frigyes soha nem apadó jószágát ismerik e városnak ah, oly nagyszámu inségesei; elsőül a szegény fiatalok, a kiknek tanulását, jóra való törekvését éppen fejlődésük korában megbénítaná a szükség, ha e nemes emberbarát zajtalanul nem szólítaná őket terített asztalához. Műérzkéről pompás gyűjteménye tesz tanuságot. Minden jóért való eszményi hevülése ott találja a köz minden terén, a hol tenni és áldozni kell. De mindenek fölött való Glück Frigyes szerénysége. Legjobban szeretne elrejtőzni most is az ünneplés, a feltűnés elől és az érdemet áthárítani másokra, a kik sem érdemben, sem buzgalomban hozzá nem mérhetőek. De mi, a kiket oly gyakran kényszerít a krónikás tiszte a nyegle kérdés számontartására, elővonjuk a *budapesti polgárt* a tömeg háttéréből és odaállítjuk a lelkes ünnepelésnek, a fényes toronyavatásnak középontjába.

Polgári erényt koszoruzunk meg Kisasszony napján, a mikor nagy ünnepséggel föl fogjuk avatni az új palotát. Mert mint az emléktábla hirdeti: Glück Frigyes kezdése először a budapesti szállások, vendéglősök és korcsmárosok ipartársulatában talált fogékony talajra. Tisztes és érdemes polgári osztály fejlesztette tovább és testesítette meg elnökének megható és megkapó eszméjét; és az egész főváros egyetemes polgársága, törvényhatóságában képviselt közönsége nyújtott lehetőséget arra, hogy az eszméhez mért és méltó legyen megvalósítása. A főváros embere, *Klunzinger Pál* mérnök vezette az építkezést is mesterének, *Schulek Frigyesnek* iránvításával, s a főváros műszaki ta-

nácsosa, *Hofbauer János* volt az építésben munkatársa.

A torony költsége kétszáznegyvenezer korona volt, nagy pénz kétségkívül, de alig arányos a hatalmas műalkotás nagyszabásu méreteivel. Csak ugy érthető meg az építkezés e viszonylagos olcsósága a mai nehéz viszonyok közt, ha számba vesszük, hogy itt a cél javáért mindenki áldozott. Nemcsak azok, a kik a pénzt adták, hanem azok is, a kik kapták: a legfőbb tervező művész, a tervek végrehajtói, az építés felügyelői, maga a vállalkozás is, a mely ropant nehézséggel küzdve vontatta föl az anyagot a magas oromra és minden hordó vizért kilométeres távolságra küldte el kocsijait.

És az éppen a szép ebben az egész műben. Ezért van a Kisasszony napi ünnepnek különös jelentősége. A ki fölmege az Erzsébet tornyába, az mindenekelőtt megszabadul a városnak bilincsként terhes levegőjétől, tele tüdővel, megfeszült mellel élvezi a szabad természet csodás szépségeit, enyhén lejtős uton föl a magasba jut, a hol oly gazdag, változatos, érdekes tájék tárul föl előtte, mint messze földön sehol. A huszonhat méteres torony ormáról a szem átfogja a távoli sikon Pest szabályos utcárait, távolabb nyugatnak a kéklő nógrádi hegyeket, észak felé belétekint a Mátra ködös ormaiba, keletre előtte az Alföld zöldelő szegélye és délre követheti a Duna folyását tul a Csepel-szigeten. Budakesz idilli fekvésű házai, a tüdőbajosok szanatóriuma, a másik oldalon fák sűrűjében az élőhalottak háza, lenn a Hűvösvölgy ölen a katonaiskola: a szem nem képes egységbe foglalni roppant körének minden részletét.

De a mélyebben szemlélő előtt a természettől és történelemtől ihletett helyen föl fognak tárulni rejtettebb szépségek is. Megmozdul benne az az érzés, hogy e palotát egy nagyra hivatott és nagy tehetségű nemzet géniusza hozta létre, mert ily tökéletes, harmónikus, minden részében nagy és fokozatosan fölfelé törő művet szegény és csekély képességű nép körében soha nem teremtettek volna. És át fogja hatni a hála azok iránt, a kik életbe szólitották ezt a művet áldozásukkal, első sorban a nemes polgár iránt, a kinek neve ott lesz csü-törtökön mindenek ajkán.

Mindenekelőtt pedig meg fog elevenedni emlékezetében annak a képe, a ki mélabus lélekkel, önmaga elől menekülve, kinzó emlékeitől futva, itt e gyönyörű helyen talált megenyhülést. Hányan vagyunk, a kiknek agyát halálra fárasztotta a városi élet nem szünő zakatolása vagy az emésztő gond, a mindennapi kenyérért való hajsza! Bizonytalan, ingatag, halovány sejtés kél bennünk, hogy kell valahol itt a közelben lennie egy pontnak, a mely a természet némán zengő harmóniájával fölüdíti és megifjítja fáradt lelkünket. Hálátlanok mi, hogy nem gondolunk arra az oromra, a hol a Nagyasszony megpihent.

A komoly, erővel teljes, környezetével összehangzó palota fönn a csucson új hiveket fog szerezni a természetnek, új erőt a kimerültnek és új fényt és meleget annak a hódolatnak, a mely ezen a földön soha ki nem hunyó örökmécsesként lobog egy megdicsőült mártir-aszszony oltárán.